ऋषिपंचमी व्रत कथा.

प्रसिद्ध करणार

महादेव रामचंद्र जागुष्टे बुकसेलर

मांडवीचे अमदाबाद.

छापणार युनियन प्रिंटिंग प्रेस अमदाबाद.

सन १९०५ | किं. [illegible]

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ ऋषिपञ्चमीव्रतम् ॥ तच्च मध्याह्न-व्यापिन्यां कार्यम् ॥ तथा च माधवीये हारीतः—"पूजाव्रतेषु सर्वेषु मध्याह्नव्यापिनी तिथिः" ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथऋषिपञ्चमीव्रतम्॥ श्री सप्तर्षिभ्योनमः॥ आ व्रतने मध्याह्नव्यापिनी तिथिमां करवुं; कारणके माधवीय ग्रन्थमां हारीतनुं केवन छे के सर्व पूजा, व्रतकार्योमां मध्याह्नव्यापिनी तिथिने ग्रहण करवी.।१।

दिनद्वये तद्व्याप्तावव्याप्तौ वापूर्वविद्धायां कार्यंयुग्मवाक्यात् ।२

जो अेकज तिथि बे दिवसे व्याप्त होय अथवा अव्याप्त होय त्यां युग्मवाक्य "युग्माग्नियुगभूतानां षण्मुन्योर्वसुरन्ध्रयोः । रुद्रेण द्वादशीयुक्ता चतुर्दश्याचपूर्णिमा" आ प्रमाणे पूर्व तिथि चतुर्थी विद्धपंचमीए व्रतादि कार्य करवां उचित छे. ॥ २ ॥

ऋ०
२

पं०

प्राप्य भाद्रपदे मासि शुक्लपक्षस्य पञ्चमीम् । तस्यां मध्याह्न-
समये नद्यादौ विमले जले ॥ २ ॥ अपामार्गस्य काष्ठैश्च ह्यष्टो-
त्तरशतोन्मितैः। अथवा सप्तभिः कार्यं दन्तधावनमादितः ॥ ३ ॥

भाद्रवा महिनाना शुकलपक्षनी पांचमने दिवसे मध्याह्न समये विमळ जळवाळी नदी—आदिना तट उपर जइने अघाडानां एकसोआठ तथा सात दातण करवां. ॥ ३ ॥

वनस्पतिप्रार्थना ॥ आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि च। ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते ॥ ४ ॥

वनस्पति अर्थात् अघाडानी 'आयुर्बलेति' ए मंत्र भणीने प्रार्थना करवी. ॥४॥

संप्रार्थ्यानेन मन्त्रेण कुर्याद्वै दन्तधावनम् ॥ तत्र मन्त्रः ॥

१

मुखदुर्गन्धिनाशाय दन्तानां च विशुद्धये । ष्ठीवनाय च गात्राणां कुर्वेहं दन्तधावनम् ॥ ५ ॥

ते पछी 'मुखेति' मंत्रनुं उच्चारण करीने दातण करवुं. ॥ ५ ॥

अनेन दन्तान् संशोध्य स्नायान्मृत्स्नानपूर्वकम् ॥ ततो ब्रह्मकूर्चविधिना पञ्चगव्यं संपाद्य प्राशयेत् ॥ तच्चेत्थम् ॥ देशकालौ संकीर्त्य ॥ शरीरशुद्ध्यर्थं ब्रह्मकूर्चहोमपूर्वकपञ्चगव्यप्राशनमहं करिष्ये ॥ ६ ॥

आ प्रकारे दांत शुद्ध करीने पछी शरीर उपर माटी चोपडी पछी जळथी स्नान करवुं. पछी आगळ लखेला ब्रह्मकूर्च विधिथी पंचगव्य दुध, दही, घी, छाण, अने गोमूत्र, तैयार करीने पीवुं. पण प्रथम देशकाळनुं उच्चारण करवुं. 'शरीर करिष्ये.' ए मंत्रनो संकल्प करवो. ॥ ६ ॥

ऋ० २ इति संकल्प ॥ ताम्रा दिपात्रे गायत्र्य गोमूत्रम् ॥ गन्धद्वार- पं० २
ति गोमयम् ॥ आप्यायस्वेति क्षीरम् ॥ दधिक्राव्ण इति
दधि ॥ शुक्रमसिज्योतिरसि इत्याज्यमादाय प्रणवेनालोड्य
यज्ञियकाष्ठेने तेनैव निर्मथ्य प्रणवेनाभिमन्त्र्य सप्तपत्रैर्हरितैः
कुशैः पञ्चगव्यमुद्धृत्य इरावतीति पृथिव्यै० इदं विष्णुरिति
विष्णवे ०मानस्तोक इति रुद्राय० ब्रह्मजज्ञानामिति ब्रह्मणे०
अग्नये स्वाहेत्यग्नये० सोमाय स्वाहेति सोमाय० गायत्र्या
सूर्याय० ॐ स्वाहेति प्रजापतये० भूर्भुवः स्वाहेति प्रजाप-
तये० अग्नये स्विष्टकृते० ॥ स्वाहेत्यग्नये स्विष्टकृते एवं २
दशाहुतीर्हुत्वा ॥ ७ ॥

अने त्रांबाना वासणमां गायत्री मंत्रथी गोमूत्र 'गन्धद्वारेति' मंत्रथी गोमय, 'आप्यायस्वेति' ए मंत्रथी दुध, 'दधिक्राण्ण इति' मंत्रथी दही, अने 'शुक्रमसिज्योतिरसि' इत्यादि मंत्रथी घी लइने यज्ञ काष्ठथी प्रणवो च्चारण पूर्वक तेने हलावीने अने मथिने ते प्रणवथी अभिमंत्रित पंचगव्यने सप्त पानडां अने लीलादर्भथी उपाडीने, 'इरावत्यादि' दश मंत्रोथी दश आहूतिनो हवन करवो. ॥ ७ ॥

हुतावशिष्टं यत्त्वगस्थीति मन्त्रं पठित्वा प्रणवेन प्राशयेत् । होमा[illegible]रणपक्षे उ[illegible]मन्त्रैः पञ्चगव्यं संपाद्यप्राशयेत् ॥ स्त्रियस्तु तूष्णीं पञ्चगव्यं प्राशयेयुः ॥ ८ ॥

हवन कर्या पछी अवशिष्ट पंच गव्यनु प्रणवसह 'यत्त्वगस्थीति' मंत्रनुं उच्चारण करीने पान करे. जो होम करवानुं सामर्थ्य न होय तो उक्त मंत्रोनुंज

स्मरण करीने पंचगव्य प्राशन करी लेवुं, अने स्त्रियोए मंत्र बोल्यावगर पंचगव्य लइ लेवुं. ॥ ८ ॥

॥ अथ व्रतविधिः ॥ नद्यादिके तदा स्नात्वा कृत्वा नियममेव च । ब्राह्मणी क्षत्रिया वैश्या शूद्रा वाऽपि वरानने ॥ ९ ॥

हवे व्रतनो विधि कहीए छीए. हे वरानने! आ प्रकारे नदी आदिकमां स्नान अने नैमित्तिक कर्म कर्या पछी ब्राह्मणी, क्षत्रियाणी, वैश्यनीस्त्रीए, तथा शूद्राणीए पण ॥ ९ ॥

कृत्वा नैमित्तिकं कर्म गत्वा निजगृहं पुनः । वेदीं सम्यक् प्रकुर्वीत गोमयेनोपलेपिताम् ॥ १० ॥

पोताने घेर आवीने सुन्दरवेदी बनाववी अने वेदीने गोमयथी लीपीने॥१०॥

ऋद्धीसमा युक्ते सर्वतोभद्रमण्डले । अव्रणं सजलं कुम्भं ताम्रं मृन्मयमेव वा ॥ ११ ॥ संस्थाप्य वस्त्रसंयुक्तं कण्ठदेशे सुशोभितम् । पञ्चरत्नसमायुक्तं फलगन्धाक्षतैर्युतम् ॥ १२ ॥

तेना उपर मांगलिक द्रव्यथी सर्वतो भद्र मंडळ बनाववुं. पछी कन्ठ देशमां सुन्दर वस्त्रथी सुशोभित छे एवो त्रांबानो तथा माटीनो काणा वगरनो घडो जळथी पूर्ण भरीने वेदी उपर मूकीने तेमां गंधाक्षत यक्त पंचरत्न, सोपारी,

सहिरण्यं समासाद्य ताम्रेण पटलेन वा । वंशमृन्मयपात्रेण यवपूर्णेन चैव हि ॥ १३ ॥

अने सुवर्ण तथा चांदी राखवी. तेने पयवडे भरेलां त्रांबानां तथा माटीनां कोडियांथी ढांकीने ॥ १३ ॥

ऋ० ४

आच्छादयेतं चैलेन लिखेदष्टदलं ततः। तत्र सप्त ऋषीन्
दिव्यान्भक्तियुक्तः प्रपूजयेत् ॥ १४ ॥ पं०

वस्त्र ओढाडवुं. त्यारपछी तेना उपर आठ दळवाळुं कमळ बनावीने, दिव्य सप्तरुषियोनुं भक्तिपूर्वक पूजन करवुं ॥ १४ ॥

अथ संकल्पः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्य ॥ मया ज्ञानतोऽज्ञानतो वा रजस्वलावस्थायां कृतसंपर्कजनितदोषपरिहारार्थमरुन्धतीसहितकश्यपादिसप्तऋषिप्रीत्यर्थमृषिपूजनमहं करिष्ये।१५

अथ संकल्पः ॥ हरिः ॐ तत्सत् इत्यादि मासपक्ष तिथि संयुक्त 'मया ज्ञान तो करिष्ये' ए प्रमाणे संकल्प करवो. ॥ १५ ॥

अथ पूजाविधिः ॥ मूर्तं ब्रह्मण्यदेवस्य ब्रह्मणस्तेज उत्तमम्। ४
सूर्यकोटिप्रतीकाशमृषिवृन्दं विचिन्तये ॥ ध्यानम् ॥ १६ ॥

। हवे पूजानो विधि कहे छे.। 'मूर्त्ते ब्रह्मण्येति' ए मंत्र भणीने ऋषियोनुं ध्यान करवुं. ॥ १६ ॥

आगच्छन्तु महाभागाश्चतुर्वेदपरायणाः। यावद्व्रतमिदं कुर्वे कृपया भवतामहम् ॥ आवाहनम् ॥ १७ ॥

त्यारपछी 'आगछन्तु' ए मंत्रथी तेनुं आवाहन करवुं. ॥ १७ ॥

ऋग्यजुःसामवेदानां स्वरूपेभ्यो नमो नमः। पुराणऋषेभ्यो हि देवर्षिभ्यो नमो नमः ॥ आसनम् ॥ १८ ॥

'ऋग्यजुः' इत्यादि मंत्रोच्चारणपूर्वक आसन दइने ॥ १८ ॥

गन्धपुष्पाक्षतैर्युक्तं पाद्यं गृह्णन्तु भो द्विजाः। प्रसादं कुरुत प्रीतास्तुष्टाः सन्तु सदा मम ॥ पाद्यम् ॥ १९ ॥

'गन्धपुष्पेति' मंत्रथी पाद्य देवुं. ॥ १९ ॥

नभस्ये शुक्लपञ्चम्यामार्चिता ऋषिसत्तमाः । दहन्तु पापं मे
सर्वं गृह्णन्त्वर्घ्यं नमो नमः ॥ अर्घ्यम् ॥ २० ॥

'नभस्येति' मंत्रथी अर्घ्य देवो. ॥ २० ॥

लोकानां सृष्टिकर्तारो यूयं सर्वे तपोधनाः । नमो वो धर्म-
विज्ञेभ्यो महर्षिभ्यो नमो नमः ॥ आचमनम् ॥ २१ ॥

'लोकनामिति' मंत्रथी आचमन कराववुं. ॥ २१ ॥

पयो दधि घृतं चैव शर्करामधुसंयुतम् । पञ्चामृतेन स्नपनं
करिष्ये ऋषिसत्तमाः ॥ पञ्चामृतम् ॥ २२ ॥

'पयइति' मंत्रथी पंचामृत स्नान कराववुं. ॥ २२ ॥

मन्दाकिनी गौतमी च यमुना च सरस्वती । कृष्णा च नर्म-

दा तापी ताभ्यः स्नानार्थमाहृताम्[1] ॥ स्नानम् ॥ २३ ॥

त्यारपछी 'मन्दाकिनीति' मंत्रभणीने शुद्ध जळवडे स्नान कराववुं. ॥ २३ ॥

सर्वे नित्यं तपोनिष्ठा ब्रह्मज्ञाः सत्यवादिनः । वस्त्राणि प्रतिगृह्णन्तु मुक्तिदाः सन्तु मे सदा ॥ वस्त्राणि ॥ २४ ॥

'सर्व इति' मंत्रथी वस्त्र, अलंकार धारण कराववां. ॥ २४ ॥

नानामन्त्रैः समुद्भूतं त्रिवृतं ब्रह्मसूत्रकम् । गृहाणेदं च प्रयच्छामि ऋषयः प्रतिगृह्यताम् ॥ उपवीतानि ॥ २५ ॥

'नानेति' मंत्रपूर्वक उपवीत—जनोइ धारण कराववुं. ॥ २५ ॥

कुङ्कुमागुरुकर्पूरसुगन्धैर्मिश्रितं शुभम् । गन्धाढ्यं चन्दनं दि-

---

१. जलं गृह्यतामिति शेषः ।

व्यं गृह्णन्तु ऋषिसत्तमाः ॥ गन्धम् ॥ २६ ॥

'कुङ्कुमेति' ए मंत्रथी चंदन लगाववुं. ॥ २६ ॥

शुभ्राक्षताश्च संपूर्णाः प्रक्षाल्य च नियोजिताः । शोभायै वो मया दत्ता गृह्णन्तां मुनिसत्तमाः ॥ अक्षताः ॥ २७ ॥

'शुभ्रेति' भणीने अक्षत चडाववा. ॥ २७ ॥

मालतीचम्पकादीनि तुलस्यादीनि वै द्विजाः। मयाहृतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ पुष्पाणि ॥ २८ ॥

'मालतीतिएमंत्रथी पुष्प समर्पित करे. ॥ २८ ॥

वनस्पतिरसोद्भूतो गन्धाढ्यःसुमनोहरः । आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोयं प्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ २९ ॥

'वनस्पतीति' मंत्रनुं उच्चारण करीने धूप करवो. ॥ २९ ॥

साज्यं च वर्तिसं० दीपम् ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तं रसैः षड्भिः समन्वितम् । गृह्णन्तु ऋषयःसर्वे मया नैवेद्यमर्पितम् ॥ नैवेद्यम् ॥ मध्ये पानीयम् ॥ उत्तरापो० हस्तप्रक्षाल० करोद्वर्तनार्थे चं० ॥ नमो वेदविदः श्रेष्ठा ऋषयः सूर्यसन्निभाः । गृह्णन्त्विदं फलं तुष्टा मया दत्तं हि भक्तितः ॥ फलम् ॥ पूगीफलं महद्दि० ताम्बूलम् ॥ हिरण्यगर्भेति दक्षिणाम् ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि च । तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिणपदे पदे ॥ प्रदक्षिणाः ॥ ३२ ॥

'साज्यमिति' ए मंत्रथी दीपक करवो. त्यार पछी सुन्दर पदार्थसन्मुख धारण करीने 'नानेति' ए मन्त्रथी ऋषियोने नैवेद्य अर्पण करवुं. नैवेद्यना

क्र० मध्यमां जळ आपवुं त्यार पछी हाथ पग धोवरावीने पछी लूछीने चन्दन पं०
७ चर्चित करवुं. 'नमोवेद' ए मंत्रथी श्रीफळ समर्पण करवुं. 'पूगीफळामीति' ए मंत्रथी ताम्बूल समर्पण करवुं. 'हिरण्यगर्भेति' ए मंत्रनुं उच्चारण करीने दक्षिणा समर्पण करवी. ते पछी 'यानि कानि' ए मंत्र भणता जवुं, अने प्रदक्षिणा करवी. ॥ ३२ ॥

नमोऽस्तु ऋषिवृन्देभ्यो देवर्षिभ्यो नमो नमः। सर्वपापहरेभ्यो हि वेदविद्भ्यो नमोनमः ॥ नमस्कारान् ॥ एते सप्तर्षयः सर्वे भक्त्या संपूजिता मया। सर्वं पापं व्यपोहन्तु ज्ञा[redacted]तः कृतम् ॥ प्रार्थनाम् ॥ अथ वायनम् ॥ कृतायाः पूजायाः साङ्गता सिद्ध्यर्थं ब्राह्मणाय वायनप्रदानं क० तथा ब्राह्मणपूजनं क० ॥ वायनं फलसंयुक्तं सघृतं दक्षिणान्वितम्। द्विज[redacted] ७

य दास्यामि व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ भवन्तः प्रतिगृह्णन्तु ज्योती-
रूपास्तपोधनाः ॥ उभयोस्तारकाः सन्तु वायनस्य प्रदानतः
॥ वायनम् ॥ ३३–३४–३५–३६–३७ ॥

पछी 'नमोस्त्विति' मंत्रथी सर्व ऋषियोने नमस्कार कर्या पछी 'एते सप्त' इत्यादि मंत्रोवडे प्रार्थना करवी. ते पछी 'कृतायाः पूजनं करिष्ये' ए प्रकारे संकल्प करीने पूजन पूर्वक 'वायनं प्रदानतः' ए मंत्रो भणीने फळ दक्षिणा सहित वायन ब्राह्मणने आपवुं. ॥ ३३–३४–३५–३६–३७ ॥

न्यूनातिरिक्तकर्माणि मया यानि कृतानि च। क्षमध्वं तानि सर्वाणि यूयं सर्वे तपोधनाः ॥ यान्तुदेव० विसर्जनम् ॥३८॥ १२८

'न्यूनेति यान्तु' ए वे मंत्रोथी विसर्जन करवुं. ॥ ३८ ॥

एवं संपूज्य विधिवद्भक्तियुक्तेन चेतसा। तेषामग्रे च श्रो-

तव्यं शुभं चैव कथानकम् ॥ ३९ ॥ इति पूजाविधिः ॥ ॥

आ प्रकारे विधियुक्त भक्ति अने श्रद्धापूर्वक पूजन कर्या पछी मंगळ करवा वाळी कथाने श्रवण करवी. ॥ ३९ ॥ ॥ इति पूजाविधिः ॥ ।

॥ अथ कथा ॥ सिताश्व उवाच ॥ श्रुतानि देवदेवेश व्रतानि सुबहूनि च ॥ साम्प्रतं मे समाचक्ष्व व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ १ ॥

श्री गणेशायनमः ॥ अथ कथारम्भः ॥ श्री सिताश्वजी पूछे छे के—हे देव देवेश! श्री ब्रह्मदेव !! में नाना प्रकारनां घणां व्रतो श्रवण कर्यां, सर्व पापोने नाश करवावाळुं व्रत आप मारी पासे कहो. ॥ १ ॥

॥ ब्रह्मो[redacted] ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ ऋषिपञ्चमीति विख्यातं सर्वपापहरं परम् ॥ २ ॥

ब्रह्माजी कहे छे के—हे राजन्! सर्व व्रतोमां अति श्रेष्ठ, अने सर्व पापो-

नो नाश करवावाळुं व्रत जे ऋषि पंचमी नामथी विख्यात छे. ते हुं कहुं छुं, ते श्रवण करो. ॥ २ ॥

येन चीर्णेन राजेन्द्र नरकं नैव पश्यति ॥ अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं पुरातनम् ॥ ३ ॥

हे राजेन्द्र! ते व्रत करवाथी मनुष्य नरकने कदि पण जोतो नथी. आ विषयमां एक पुरातन इतिहास कहुं छुं. ॥ ३ ॥

वैदर्भे च द्विजवर उत्तङ्को नाम नामतः ॥ तस्य भार्या सुशीलेति पतिव्रत परायणा ॥ ४ ॥

विदर्भ देशमां ब्राह्मणोमां श्रेष्ठ उत्तंक नामनो एक ब्राह्मण हतो, जेनी भार्या सुशीला नामथी विख्यात हती, अने पतिव्रत धर्ममां परायण हती.।४।

---

१ वैदेहेभूद्विज इत्यपिपाठः।

ऋ० तस्या अपत्ययुगलं पुत्रो हि सुविभूषणः ॥ अधीतवान्स्त- पं०
९ स्तस्य वेदान्साङ्गपदक्रमान् ॥ ५ ॥

तेने बे सन्तान उत्पन्न थयां, जेमांथी सुविभूषण नामनो पुत्र तो अङ्ग, उपाङ्ग, सहित क्रमपूर्वक वेदाभ्यास करतो हतो. ॥ ५ ॥

समाने च कुले तेन सुता चापि विवाहिता ॥ विवाहितैव सा दैवाद्वैधव्यं प्राप सत्तम ॥ ६ ॥

अने बीजी जे कन्या हती तेनो ते विप्रवरे पोताना समान अने श्रेष्ट कुळने जोइने त्यां विवाह कर्यो. दैवयोगथी ते कन्या तुरत वैधव्यने प्राप्त थई. ॥ ६ ॥

सतीत्वं पालयन्ती सा आस्ते निजपितुर्गृहे । तस्या दुःखेन संतप्तः सुतं संस्थाप्य वेश्मनि ॥ ७ ॥ गङ्गातीरवनं प्राप्तः ९

सकलत्रस्तया सह ॥ स तत्राध्यापयामास शिष्यान्वेदं द्विजोत्तमः ॥ ८ ॥

अने पोताना घरमां सती धर्मनुं पालन करती निवास करवा लागी. ए पोताना विधवा कन्याना दुःखथी संतप्त अर्थात् पीडित थइने उत्तंक नामनो ब्राह्मण पोताना पुत्र सुविभूषणने घर सोंपीने, ते द्विजोत्तम पोतानी स्त्री सुशीला अने पुत्रीना सहित श्री गंगाजी जइने तेना तट उपर निवास करवा लाग्यो. त्यां ते अनेक शिष्योने वेदाध्ययन कराववा लाग्यो. ॥ ७-८ ॥

सुता च कुरुते तस्य पितुः शुश्रूषणं परम् ॥ पितुः शुश्रूषणं कृत्वा परिश्रान्ता कदाचन ॥ ९ ॥ निशीथे किल संसुप्ता कृमिराशिरजायत ॥ तथाविधां च तां दृष्ट्वा विवस्त्रां प्रस्तरास्थिताम् ॥ १० ॥ शिष्या निवेदयामासुस्तन्मातुः करुणान्विताः

॥ न जानीमो वयं किञ्चिद्देवीं साध्वीं तथाविधाम् ॥ ११ ॥

तेनी ते विधवा पुत्री पोताना पितानी परम सेवा करवा लागी. पोताना पिताजीनी सेवा करतां करतां थाकीने एक समय राते तेना शयन कर्या पछी तेनुं शरीर कृमि वडे युक्त थवा लाग्युं. तेने वस्त्र वगरनी अने पत्थर उपर बेठेली जोइने, त्यां वेदाभ्यास करनारा शिष्यो तेनी माता पासे जइने करुणायुक्त थइने आ प्रकारे कहेवा लाग्या के—अमे ए जाणता नथी के, आ साध्वीनी आवी दशा केवा प्रकारे थई. ॥ ९–११ ॥

कृमिराशिमयी जाता मातः संप्रति दृश्यते ॥ वज्रपातसदृक्षं तच्छ्रुत्वा शिष्यैरुदीरितम् ॥ १२ ॥ सा भ्रान्तमानसा शीघ्रं तत्समीपमुपागमत् ॥ सा तां तथा विधां दृष्ट्वा विललाप सुदुःखिता ॥ १३ ॥

હે માતા ! એનું આખું શરીર કૃમિમય અર્થાત્ ક્રીડાઓના ઢગલાથી યુક્ત થઈ ગયું છે. આવાં વજ્રપાતના સમાન તે શિષ્યોનાં વચન સાંભળતાંજ, તે કન્યાની માતા વિહ્વળ થઇને તુરત પોતાની પુત્રીની સમીપ ગઈ, અને તેને તે પ્રકારે એટલે કે ક્રીડાઓથી પીડિત જોઇને દુઃખી થઇને વિલાપ કરવા લાગી. ॥ ૧૨–૧૩ ॥

उरश्च ताडयामास सुतरां मोहमाप च ॥ क्षणेन प्राप्तचैतन्यां तामुत्थाप्य प्रमृज्य च ॥ १४ ॥ समालम्ब्य च बाहुभ्यां नि-न्ये तत्पितुरन्तिकम् ॥ स्वामिन्कथय मे साध्वी केन दुष्कृत कर्मणा ॥ १५ ॥

છાતીને કૂટતી મૂર્ચ્છા પામીને પડી ગઇ, અને જ્યારે ચૈતન્ય પ્રાપ્ત થયું, ત્યારે તે પુત્રીને ઉપાડીને સ્નાન કરાવી, હાથ વડે પકડીને તેના પિતાની પાસે લઇ

ऋ० ११ गई. त्यां जइने पोताना पतिने पूछवा लागी के–हे स्वामिन्! क्यां दुष्कर्मना पं०
कारणथी आ साध्वीनी आवी दुर्दशा थइ गई. ते मारा उपर अनुग्रह करीने
कहो. ॥ १४–१५ ॥

निशीथे संप्रसुप्तेयं जायते कृमिसंकुला ॥ एतच्छ्रुत्वा ततो वाक्यमृषिर्ध्यानपरायणः ॥ १६ ॥ ज्ञात्वा निवेदयामास तस्याः प्राग्जन्मचेष्टितम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ प्रागियं सप्तमेतीते जन्मनि ब्राह्मणी ह्यभूत् ॥ १७ ॥

रात्रिमां शयन कर्या पछी आना शरीरमां कीडा उत्पन्न थई गया. ते वाक्य श्रवण करतांज ते ऋषि उत्तंक ध्यानारूढ थइने तेना पूर्व जन्ममां करेलां कर्मोने कहेतां ऋषिए कह्युं के–आ पुत्री गया सातमा जन्ममां ब्राह्मणी
हती. ॥ १६–१७ ॥ ११

रजस्वला च संजाता भाण्डादीन्यस्पृशत्तदा ॥ अस्यास्तु पाप्मनातेन जायते कृमिवद्वपुः ॥ १८ ॥

ते जन्ममां रजस्वला धर्मने प्राप्त थया छतां ते वासण इत्यादिनो स्पर्श करती हती, ते पापना संस्कारथी तेना देहमां कीडा पडी गया छे. ॥१८॥

रजस्वलायाः पापेन युक्ता भवति सानघे ॥ प्रथमऽहनिचाण्डाली द्वितीये ब्रह्मघातिनी ॥ १९ ॥ तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थेहनि शुध्यति ॥ तदा तया सखीसङ्गाद्व्रतं दृष्टावमानितम् ॥ २० ॥

रजस्वलाना दोषथी युक्त स्त्री प्रथम दिवसे चांडाली, बीजे दिवसे ब्रह्महत्या

---

२. ग्रामसूकरीत्यपि पाठः ।

करवावाळी अने त्रीजे दिवसे धोबण कहेवाय छे, तथा चोथे दिवसे शुद्ध थाय छे. ते समय आ पुत्रीए पोतानी सखियोना संगथी व्रतना उपर श्रद्धा करी नाहि. ॥ १९–२० ॥

**दृष्टव्रतप्रभावेण जाता द्विजकुलेऽमले ॥ अवमानाद्व्रतस्या-
स्य कृमिराशिमयी धुना[1] ॥ २१ ॥**

ते व्रतनां दर्शन करवाना प्रभावथी तो आ निर्मळ ब्राह्मण वंशमां उत्पन्न थइ छे; परन्तु व्रतना अपमानना कारणथी आनुं शरीर कीडाओथी परिपूर्ण थइ गयुं छे. ॥ २१ ॥

**एतत्ते कथितं सर्वं कारणं दुष्कृतस्य च ॥ सुशीलोवाच ॥
दर्शनादपि यस्यास्य विप्राणां निर्मले कुले ॥ २२ ॥ जन्म**

---

१. अत्राऽल्लोप आर्षः ।

गुआद्विजानां हि जायते ब्रह्मतेजसाम् ॥ अवज्ञया प्रजायन्ते निशीथे कृमिराशयः ॥ २३ ॥

में दुष्कृतनुं सर्व कारण तारी पासे कही दर्शाव्युं. आवां उत्तंक ऋषिनां वचन सांभळी तेनी स्त्री सुशीला कहेवा लागी के—जे व्रतनां दर्शन मात्रथीज निर्मळ ब्राह्मण वंशमां अने तेमां पण आप सदृश ब्रह्म तेजस्वीने सां जन्म लीधो, अने जेनी अवज्ञा करवाथी शयन करेलांना शरीरमां कीडा उत्पन्न थइ गया. ॥ २२–२३ ॥

महाश्चर्यकरं नाथ तद्व्रतं कथयस्व मे ॥ ऋषिरुवाच ॥ सुशीले शृणु तत्सम्यग्व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ २४ ॥

आ महा आश्चर्य उत्पादक व्रतनी कथा आप मने कहो. आवां स्त्रीनां वचन

---

२ विप्रहा इत्यपि पाठः ।

 श्रवण करीने ऋषि बोल्या के—हे सुशीले ! सघळां व्रतोमां श्रेष्ठ ते व्रतने तुं
सारी रीते सांभळ. ॥ २४ ॥

येन चीर्णेन सहसा पापादस्मात्प्रमुच्यते ॥ दुःखत्रयाच्च मु-
च्येत नारी सौभाग्यमाप्नुयात् ॥ २५ ॥

जे करवाथी तुरतज आ पापथी मुक्त थइ जाय छे. अने त्रण प्रकारना ताप अर्थात् आध्यात्मिक, आधिभौतिक अने आधिदैविक दुःख दूर थइने स्त्री सौभाग्यवती थाय छे. ॥ २५ ॥

कल्याणानि विवर्द्धन्ते संपदश्च निरापदः ॥ नभस्ये शुक्ल-
पक्षे तु यदा भवति पञ्चमी ॥ २६ ॥

तथा कल्याणनी वृद्धि अने नाना प्रकारनी सम्पत्तिनी प्राप्ति थायछे.

१ दुःखत्रयाभिघातश्च जायते नात्र संशय इत्यपि पाठः ।

જે દિવસે ભાદરવા માસમાં શુક્લપક્ષમાં પાંચમ હોય. ॥ ૨૬ ॥

नद्यादिषु तदा स्नात्वा कृत्वा नियममेव च ॥ विधाय नित्यकर्माणिगत्वा द्वारवतीमूर्धान् ॥ २७ ॥ स्नापयेद्विधिवद्भक्त्या पञ्चामृतरसैः शुभैः ॥ चन्दनागुरुकर्पूरैर्विलिप्य च सुगन्धिभिः ॥ पूजयेद्विविधैः पुष्पैर्गन्धधूपादिदीपकैः ॥ २८ ॥

ત્યારે તે દિવસે નદી આદિકમાં સ્નાન કરીને નિયમ સહિત પોતાનાં નિત્ય કર્મો કરીને તે પછી અગ્નિહોત્ર શાળામાં જઇને ઋષિયોને વિધિ પૂર્વક ભક્તિ સહિત પંચામૃતથી સ્નાન કરાવવું. પછી ચન્દન અગર અને કપૂર ઇત્યાદિક સુગન્ધિત પદાર્થોનું લેપન કરવું. પછી નાના પ્રકારનાં પુષ્પો, ગંધ, ધૂપ અને દીપક આદિથી તેનું પૂજન કરવું. ॥ ૨૭-૨૮ ॥

---

१ द्वारवत्यग्निहोत्रशाला वस्त्रमण्डपं गृहं वा ।

समाच्छाद्य शुभैर्वस्त्रैः सोपवीतैर्यथाविधि ॥ ततो नैवेद्यसं-
पन्नमर्घ्यं दद्याच्छुभैः फलैः ॥ २९ ॥

सारां सुन्दर वस्त्रो उपवीत सहित विधिपूर्वक अर्पण करवां. त्यार पछी सुन्दर पदार्थना नैवेद्यने धरीने फळ संयुक्त अर्घनु प्रदान करवुं. ॥ २९ ॥

कश्यपोत्रिर्भरद्वाजो विश्वामित्रस्तु गौतमः ॥ जमदग्निर्वसि-
ष्ठश्च सप्तैते ऋषयः स्मृताः ॥ ३० ॥

कश्यप, अत्रि, भरद्वाज, विश्वामित्र, गौतम, जमदग्नि, अने वसिष्ठ ए सप्तर्षि कहेवाय छे. ॥ ३० ॥

गृह्णन्त्वर्घ्यं मया दत्तं तुष्टा भवत मे सदा ॥ श्रोतव्यमिदमा
ख्यानं शाकाहारं प्रकल्पयेत् ॥ ३१ ॥

ते मारा अर्घने ग्रहण करीने निरन्तर मारा उपर प्रसन्न थाओ ए प्रमाणे

बोलवुं. हे सुशीले ! आ आख्याननें श्रवण करीने शाकनुं भोजन करवुं.।३१

स्थातव्यं ब्रह्मचर्येण ऋषिध्यानपरायणैः ॥ अनेनविधिना सम्यग्व्रतमेतत्समाचरेत् ॥ ३२ ॥

अने ऋषियोना ध्यानमां परायण थइने ब्रह्मचर्य ते दिवसे पाळवुं. आ प्रमाणे विधि करीने उत्तम रीतिथी व्रतनुं आचरण करवुं. ॥ ३२ ॥

तस्य यज्जायते पुण्य सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ॥ सर्वदानेषु यत्पुण्यं तदस्य व्रतचारणात् ॥ ३३ ॥

आ प्रमाणे करवाथी सघळां तीर्थो करवाथी जे फळ प्राप्त थाय छे अने सघळां दानादिकथी जे पुण्य थाय छे, ते सर्व आ व्रत करवाथी प्राप्त थाय छे. ॥ ३३ ॥

कुरुते या व्रतं चैतत्सा नारी सुखभागिनी ॥ रूपलावण्यसं-
युक्ता पुत्रपौत्रादिसंयुता ॥ ३४ ॥

आ व्रतने करनारी स्त्री सुखी थाय छे रुप-लावण्यतावड करीने युक्त अने
पुत्र-पौत्रादिकथी सम्पन्न थाय छे. ॥ ३४ ॥

इह लोके सदैव स्यात्परत्राप्यक्षया गतिः ॥ व्रतस्यास्य प्रभा-
वेण जातिं स्मरति पौर्विकीम् ॥ ३५ ॥ इति हेमाद्रिब्रह्माण्डे
ऋषिपंचमीकथा ॥ १ ॥

अने आ लोकमां तथा परलोकमां अक्षय गतिने पामे छे. अने आ व्रतथी
पूर्व जन्मनी जातिनुं पण ज्ञान थाय छे. ॥ ३५ ॥ इतिश्री हेमाद्रि ब्रह्मान्ड
मां ऋषिपंचमीनी कथा समाप्त. । ॥ १ ॥

हवे भविष्योत्तर पुराणमां कहेली ऋषिपंचमीनी कथा कहे छे.

॥ अथ भविष्योत्तरोक्ता ऋषिपंचमीकथा ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ श्रुतानि देवदेवेश व्रतानि सुबहूनि च ॥ साम्प्रतं मेऽन्यदाचक्ष्व व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ १ ॥

युधिष्ठिर राजा पूछवा लाग्या के—हे देव देवेश ! हे श्री कृष्ण !! हे भगवन् ! ! ! में घणां व्रतो श्रवण कर्यां छे. हवे पापोने नाश करवावाळी व्रतनी कथा आप मने कहो. ॥ १. ॥

॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथान्यंदपि राजेन्द्र पंचमीमृषिसंज्ञिताम् ॥ कथयिष्यामि यत्कृत्वा नारी पापात्प्रमुच्यते ॥ २ ॥

श्री कृष्ण भगवान् कहेवा लाग्या के—हे राजेन्द्र ! हवे हुं तमने ऋषिपं-

---

१. शृणु इति शेषः ।

चमी नामना व्रतनी कथा कहुं छुं के, जे करवाथी स्त्रीनां सर्व पापनो नाश थइ जाय छे. ॥ २ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशी पंचमी कृष्ण कथं च ऋषिसंज्ञिता ॥ पातकान्मुच्यते कस्मान्नारी यदुकुलोद्भव ॥ ३ ॥

युधिष्ठिर राजा पूछे छे के—हे कृष्ण महाराज! ते पांचम केवी छे. अने तेनी ऋषि संज्ञा शी रीते थइ? अने हे यदु कुळमां उद्भव थयेला! क्या प्रकारे करीने ते स्त्रियोनां पापोनो नाश करे छे, ते मने कहो. ॥ ३ ॥

पापानि च बहून्यत्र विद्यन्ते किल केशव ॥ कथं वा ऋषिपंचम्यां नारी कस्मात्प्रमुच्यते ॥ ४ ॥

केमके हे केशव! अनेक प्रकारनां पाप कर्म थया करे छे. आ पांचमनुं व्रत करवाथी क्या प्रकारे अने क्या पापोथी स्त्रियो मुक्त थइ जाय छे. ते आप मने कहो. ४॥

॥ कृष्ण उवाच ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि या स्त्री जाता र-
जस्वला। दुष्टा स्पृशति भाण्डानि गृहकर्मणि संस्थिता ॥५॥

श्री भगवान् कहेछे के, रजस्वला थवाथी जे स्त्री गृहकार्यमां प्रवृत्त थईने
जाणीबुजीने वा अजाणपणाथी वासणोनो स्पर्श करेछे ॥ ५ ॥

प्राप्नोति सा महापापं सत्यं सा नरकं व्रजेत् ॥ शृणु तत्कार-
णं यस्माद्वर्जनीया रजस्वला ॥ ६ ॥

ते महान् पापने प्राप्त थईने अवश्य नरक भोगवे छे. अने जे कारणथी
रजस्वलाने घरना कामनो निषेधछे ते कहुं छुं, ते श्रवण करो. ॥ ६ ॥

प्रोत्सार्या गृहतो दूरं चातुर्वर्ण्येन भारत ॥ ब्रह्महत्यां पुरा श-
क्रो वृत्रं हत्वा ह्यवाप च ॥ ७ ॥

चारवर्ण एटले के-ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, अने शूद्र एओ रजस्वला

अ० स्त्रीने घरथी दुर राखे. पूर्व काळमां वृत्रासुरने मारवाथी इन्द्रने ब्रह्महत्या पं०
१७ प्राप्त थई हती. ॥ ७ ॥

तथा वै राजशार्दूल व्रीडितो वृत्रसूदनः ॥ ब्रह्माणं समुपागच्छदात्मनः शुद्धिकारणात् ॥ ८ ॥

हे राजशार्दूल! हे धर्मराज!! ते हत्याथी दुःखी थईने वृत्रसूदन–इन्द्र पोतानी शुद्धि माटे ब्रह्माजी पासे गयो ॥ ८ ॥

ततो देवैः समं ब्रह्मा क्षणं ध्यात्वा चकार वै ॥ शुद्धिं शक्रस्य राजेन्द्र प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ९ ॥

हे राजेन्द्र! सारे देवताओ सहित ब्रह्माजी क्षणपर्यंत ध्यान करीने पछी
प्रफुलीत चित्तथी इन्द्रनी शुद्धि करवा लाग्या ॥ ९ ॥ १७

विभज्य ब्रह्महत्यां तु चतुर्धा च चतुर्मुखः ॥ प्राक्षिपद्राजशार्दूल चतुःस्थानेषु वै तदा ॥ १० ॥

हे युधिष्ठिर राजा! ते समये चार मुखवाळाश्री ब्रह्माजी ते वृत्रासुरनी इन्द्रने लागेली ब्रह्महत्याना चार भाग करीने तेने चार भागमां प्रक्षेपण करवा लाग्या ॥ १० ॥

वह्नौ प्रथमज्वालासु नदीषु प्रथमोदके ॥ पर्वतेषु च राजेन्द्र नारीरजसि पार्थिव ॥ ११ ॥

प्रथम भागने अग्निनी पेहली ज्वाळामां—एटलेके धूमाडामां, बीजाने नदीना प्रथम जळमां एटलेके प्रथमनां डोळां पाणीमां तथा शेवाळ विगेरेमां त्रीजाने पर्वतमां एटले खराबादि तथा तृणआदीमां अने चोथो भाग स्त्रियोना रजमां नाख्यो ॥ ११ ॥

अतो रजस्वला नारी प्रोत्सार्या च प्रयत्नतः ॥ ब्रह्मणः शासनात्पार्थ चातुर्वर्ण्येन सर्वदा ॥ १२ ॥

ए माटे हे पार्थ! चारे वर्णने जोईयेके—सदा रजस्वला स्त्रीने प्रयत्न पूर्वक दूर राखवी ए ब्रह्माजीनी आज्ञाछे ॥ १२ ॥

प्रथमेहनि चाण्डाली द्वितीये ब्रह्मघातकी ॥ तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थेऽहनि शुद्ध्यति ॥ १३ ॥

रजस्वला स्त्रीनी पेहेले दिवसे चांडाली एवी संज्ञाछे बीजे दिवसे ब्रह्मघातिनी अने त्रीजे दिवसे धोबण कहेवायछे तथा चोथे दिवसे शुद्ध थायछे.

अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि जातं संपर्कपातकम् ॥ तत्पापसंक्षयार्थं वै कार्येयमृषिपंचमी ॥ १४ ॥

जाणता वा अंजाणतां पण जो तेनो स्पर्श थई जाय तो पाप लागेछे

ते पापना शमने माटे आ ऋषिपंचमीनुं व्रत करवुं जोईये ॥ १४ ॥

सर्वपापप्रशमनी सर्वोपद्रवनाशिनी ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैः स्त्रीभिः कार्या विशेषतः ॥ १५ ॥

सघळां पापोने शमन करवावाळी अने सर्व उपद्रवोनो नाश करवावाळी आ ऋषिपंचमीने ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, अने शूद्रनी स्त्रीयोएपण विषेशे करीने करवी जोईये ॥ १५ ॥

अत्रार्थे यत्पुरा वृत्तं प्रवक्ष्यामि कथानकम् ॥ पुरा कृतयुगे राजा विदर्भायां बभूव ह ॥ १६ ॥

आ विषयनी एक पुरातन कथा कहुं छुं, ते श्रवण करो. प्रथम कृतयुगमां विदर्भ देशमां श्येनजीत् नामनो एक राजा हतो ॥ १६ ॥

अ० श्येनजिन्नाम राजर्षिश्चातुर्वर्ण्यानुपालकः ॥ तस्य देशेऽवस- पं०
१९ द्विप्रो वेदवेदाङ्गपारगः ॥ १७ ॥

ते श्येनजीत् नामनो राजा चारे वर्णनी प्रजानुं पालन करवावाळो हतो. तेना देशमां वेद अने वेदनां अंगोमां प्रवीण एक सुमित्र नामनो ब्राह्मण निवास करतो हतो ॥ १७ ॥

सुमित्रो नाम राजेन्द्र सर्वभूतहिते रतः ॥ कृषिवृत्त्या सदा यु-
क्तः कुटुम्ब परिपालकः ॥ १८ ॥

हे राजेन्द्र! ते सुमित्र नामवाळो ब्राह्मण सर्व प्राणीयोना कल्याणार्थ प्रयत्न करया करतो हतो अने खेतीनुं काम करीने पोताना कुटुंबनुं पारिपालन करया करतो हतो ॥ १८ ॥ १०

तस्य भार्या सुसाध्वी च पतिशुश्रूषणे रता ॥ जयश्रीर्नाम विख्याता बहुभृत्यसुहृज्जना ॥ १९ ॥ अतिचिन्तान्विता सा च प्रावृट्काले सुमध्यमा ॥ क्षेत्रादिषुरता साध्वी व्याकुलीकृतमानसा ॥ २० ॥

तेनी स्त्री जयश्री नामनी महासाध्वी अने पतिसेवामां परायण तथा घणा सुहृद्जनो तथा सेवकादि वडे युक्त हती अत्यन्त चिन्ताये करीने युक्त ते सुंदर केडवाळी वर्षाऋतुमां खेतरोमां विकळ मनथी कर्म करती हती १९-२०

एकदा सात्मनः प्राप्तमृतुकालं व्यलोकयत् ॥ रजस्वलापि सा राजन् गृहकर्म चकार ह ॥ २१ ॥

एक समये तेणे पोताने ऋतुमां थयेली जाणी, हे राजन्! ए रजस्वला

थया छतां पण पोताना घरना कार्यने करवा लागी हती ॥ २१ ॥

भाण्डादीन्यस्पृशद्राजन्नृतौ प्राप्तेपि भामिनी ॥ काळेन बहुना साध्वी पञ्चत्वमगमत्तदा ॥ २२ ॥

ऋतुधर्मने प्राप्त थईने तेणे वासणादिनो स्पर्श कर्यो अने घणा काळ पछी ते मृत्युने पामी ॥ २२ ॥

तस्या भर्तापि विप्रोसौ कालधर्ममुपेयिवान् ॥ एवं तौ दम्पती राजन्स्वकर्मवशगौ तदा ॥ २३ ॥

तेनो पति ते ब्राह्मण पण कालधर्म प्रमाणे काळनी गतिथी परलोकने प्राप्त थयो. हे राजन्! आ प्रकारे ते बन्ने स्त्री पुरुष पोताना कर्मने वश थयां.

भार्या तस्य जयश्रीः सा ऋतुसंपर्कदोषतः ॥ शुनीयोनिमनु

प्राप्ता सुमित्रोपि नरेश्वर ॥ २४ ॥ तस्याः संपर्कदोषेण बली-
वर्दो बभूव ह ॥ एवं तौ दम्पती राजन्स्वकर्मवशगौतदा॥२५॥

हे नरेश्वर ! ते ब्राह्मणनी स्त्री जयश्री रजस्वलाना सम्पर्कना दोषथी कुतरीनी योनिमां प्राप्तथई. अने सुमित्रपण तेना स्पर्शना दोषथी बळद थयो हे राजन् ! आप्रमाणे ते बन्ने पोताना कर्मने वश थयां ॥ २४-२५ ॥

ऋतुसंपर्कदोषेण तिर्यग्योनिमुपागतौ ॥ स्वधर्माचरणाज्जा-
तावुभौ जातिस्मरौ तथा ॥ २६ ॥

ऋतुकाळमां संस्पर्शना दोषथी ते बन्ने तिर्यग् योनिने पाम्यां, ते बन्नेने पोताना धर्मना आचरणथी पोतानी जातिनुं स्मरण हतुं. ॥ २६ ॥

सुतस्यैव गृहे राजन्स्मरन्तौ पूर्वपातकम् ॥ सुमित्रस्य च

अ० २१ पुत्रोऽभुद्गुरुशुश्रूषणे रतः ॥ २७ ॥ पं०

हे राजन् ! ते वश्ये पोताना पुत्रनाज घरमां पोताना पूर्व जन्मनां पापनुं स्मरण करतां हतां. सुमित्रनो पुत्र के जेनुं नाम सुमति हतुं ते पोताना गुरुनी सेवा करवामां प्रीतिवाळो हतो. ॥ २७ ॥

सुमतिनार्म धर्मज्ञो देवतातिथिपूजकः ॥ अथ क्षयाहे संप्राप्ते पितुस्तु सुमतिस्तदा ॥ २८ ॥ भार्यां चन्द्रवतीं प्राह सुमतिः श्रद्धयान्वितः ॥ अद्य सांवत्सरदिनं पितुर्मे चारुहासिनि ॥ २९ ॥

धर्मने जाणवावाळो अने देवता तथा अतिथिनो सत्कार करवावाळो हतो. ते सुमति पोताना पिताना सांवत्सरिक दिवसे, पोतानी चन्द्रवती भार्याने श्रद्धायुक्त आ प्रमाणे कहेवा लाग्यो के—हे सुन्दर हास्यवाळी ! आज मारा पितानी संवत्सरी तिथि छे. ॥ २८–२९ ॥

भोजनीया द्विजा भीरु पाकसिद्धिर्विधीयताम् ॥ तया कृता पाकसिद्धिः सुमतेर्भर्तुराज्ञया ॥ ३० ॥

माटे आजे ब्राह्मणोने भोजन कराववुं ए योग्य छे. तेथी तुं जईने रसोईनी तैयारी करच. आ प्रमाणे पोताना पति सुमतिनी आज्ञा थतां ते चन्द्रवतीए पक्वान्न तैयार कर्यां. ॥ ३० ॥

मुक्तं पायसभाण्डे वै सर्पेण गरलं ततः॥ दृष्ट्वा ब्रह्मवधाद्भीता शुनी भाण्डानि सास्पृशत् ॥ ३१ ॥

ते समय दूधपाकनुं जे पात्र पडयुं हतुं तेमां सर्पे विषनुं वमन करतां ते कुतरी के जे पूर्व जन्ममां तेनी सासु हती तेणे ए जोयुं तेथी ब्रह्महत्याना भयथी भयभीत थई ने तेणे ते वासणनो स्पर्श कर्यो. ॥ ३१ ॥

द्विजभार्या च तां दृष्ट्वा उल्मुकेन जघान ह ॥ भाण्डादीनि

च प्रक्षाल्य त्यक्त्वा पाकं सुमध्यमा ॥ ३२ ॥

द्विजभार्या अर्थात् सुमतिनी स्त्री चन्द्रवतीए आ जोईने ते कुतरीने बळतां लाकडांथी सारी रीते मार मार्यो. अने ते पछी ते सुंदर कटिवाळी स्त्रीए द्विजपत्नीए सिद्ध करेली सर्व सामग्रीनो परित्याग कर्यो अने सर्व वासणोने फरीथी धोईने स्वच्छ कर्यां. ॥ ३२ ॥

पुनः पाकं च कृत्वा तु श्राद्धं कृत्वा विधानतः॥ ततो भुक्तेषु विप्रेषु नोच्छिष्टं च ददौ बहिः ॥ ३३ ॥ भूमौ क्षिप्तं तया शून्या उपवासस्तदाभवत् ॥ ततो रात्र्यां प्रवृत्तायां सा शुनी क्षुधिता भृशम् ॥ ३४ ॥

अने तेणे बीजीवार रसोई सिद्ध करीने विधि पूर्वक श्राद्ध कर्युं. ब्राह्मणो जमी गया पछीनुं एठुं अन्न जे पृथिवी उपर पड्युं हतुं ते ते दिवसे ते कुत-

रीने न मळवाथी ते दिवसे कुतरीने उपवास थयो. अने त्यार पछी रात्रि समय, ते कुतरी क्षुधाथी पीडा पामवा लागी. ॥ ३३-३४ ॥

बलीवर्दमुपागत्य भर्तारमिदमब्रवीत् ॥ बुभुक्षिताद्य हे भर्तर्न दत्तं भोजनादिकम् ॥ ३५ ॥

अने बळदनी योनिने प्राप्त थयेला पोताना पति पासे जईने कहेवा लागी के-हे नाथ! आज हुं भूखीछुं केमके कोइए मने कांईपण भोजन दीधुं नथी. ३५॥

ग्रासादिकं च न प्राप्तं क्षुधामां बाधते भृशम् ॥ अन्यस्मिन्दिवसे पुत्रो मम लेह्यं ददात्यसौ ॥ ३६ ॥

उच्छिष्ट ग्रास पण कोईथी न मळवाथी मने क्षुधा दुःख आपे छे. आ आपणो पुत्र तो अन्य दिवसे मने लेह्य पदार्थो आप्या करतो हतो. ॥३६॥

अद्य मह्यं किमप्येष उच्छिष्टमपि नो ददौ ॥ पायसान्ने पपा-

श्रु० ताद्य गरलं सर्पसंभवम् ॥ ३७ ॥ पं०

११ आज तेणे उच्छिष्ट पण दीधुं नथी. तेनुं शुं कारण छे ? आज, दुधपाकमां सर्पने विष नाखतां मे जोयो हतो. ॥ ३७ ॥

मया विचिन्त्य मनसा मरिष्यन्ति द्विजोत्तमाः ॥ संस्पृष्टं पायसं गत्वा वध्वाहं ताडिता भृशम् ॥ ३८ ॥

तेथी मारा मनमां एवो विचार थयो के—आ दुधपाकनुं जो भोजन करशे तो तेथी उत्तम उत्तम ब्राह्मणो मरण पामशे. ए कारणथी में जइने ते दुधपाकना वासणने मुख लगाडयुं तेथी मने बांधीने मारी. ॥ ३८ ॥

दुःखितं तेन मे गात्रं कटिर्भग्ना करोमि किम् ॥ ततः प्राह सचानड्वान् भद्रे ते पापसंग्रहात् ॥ ३९ ॥

एथी मारुं शरीर दुःखे छे, अने मारी केड पण भांगी गई, आवां वचने २१

सांभळीने ते बळद् बोल्यो के–हे भद्रे ! पापना कारणथी आ दुःखतने प्राप्त थयुं. ॥ ३९ ॥

किं करोमि ह्यशक्तोहं भारवाहत्वमागतः ॥ अद्याहमात्मनः क्षेत्रे वाहितः सकलं दिनम् ॥ ४० ॥

तारा पापथी भार उपाडवावाळी बळद्नी योनिने प्राप्त थवाने लीधे हुं पण अशक्त छुं. शुं करुं ! आजे आपणा पुत्रना खेतरमां आखो दिवस मारी पासे काम कराव्युं. ॥ ४० ॥

मारितश्चात्मजनाहं मुखं बद्ध्वा बुभुक्षितः ॥ वृथा श्राद्धं कृतं तेन जाताद्य मम कष्टता ॥ ४१ ॥

अने ए मारा पुत्रेज मारुं मुख बांधीने मने मार्यो. आज मने कष्ट थवाने लीधे आणे वृथाज श्राद्ध कर्युं छे. ॥ ४१ ॥

कृष्ण उवाच ॥ तयोः संवदतोरेवं मातापित्रोश्च भारत ॥
श्रुत्वा पुत्रस्तथा वाक्यं यदुक्तं च तदोभयोः ॥ ४२ ॥ पितरौ
तौ विदित्वा तु दत्तवान्सुमतिस्तदा ॥ तस्यां रजन्यां तत्का
लं ददौ तस्यै च भोजनम् ॥ ४३ ॥

त्यार पछी श्रीकृष्ण भगवान् कहेवा लाग्या के—हे भारत! हे युधिष्ठिर!! आ प्रमाणे परस्पर पोताना माबापने वात करतां जोइने अने ते बन्नेनां वचनोने सांभळीने ते सुमतिए तेने पोतानां माता-पिता जाणीने तेओने रात्रि समये तत्काळ भोजन कराव्युं. ॥ ४२-४३ ॥

तदासौ दुःखितः पुत्रो ज्ञात्वावस्थां तथा तयोः ॥ मातापि-
त्रोस्तु राजेन्द्र द्रुतं संप्रस्थितो वनम् ॥ ४४ ॥

हे राजन्! आ प्रमाणे पोतानां माता-पितानी आवी दुःखितावस्था

जोइने ते सुमति तत्काळ वनमां चाल्यो गयो. ॥ ४४ ॥

ज्ञातुमिच्छामि वै कष्टमिति निश्चित्य भारत ॥ तत्र गत्वा ज्ञानवृद्धानृषीन् परमधार्मिकान् ॥४५॥ प्रणिपत्याब्रवीद्वाक्यं हितं चैव तदा तयोः ॥ सुमतिरुवाच ॥ कथयध्वं विप्रवर्याः प्रश्नमेकं समाहिता ॥ ४६ ॥

अने मनमां निश्चय कर्यो के-हुं तेओना दुःखने जाणीश. हे धर्मराज ! आ प्रमाणे दृढ निश्चय करी वनमां जइने तेणे परम धार्मिक ज्ञान वृद्ध ऋषियोने नमस्कार करीने ते बन्नेनां हितनां वाक्य तेओने कह्यां. सुमति कहेवा लाग्यो के-हे विप्रवर्य; अर्थात् हे ब्राह्मणोमां श्रेष्ठ ऋषियो ! समाहित एटले के एकाग्र चित्त थइने मारा एक प्रश्ननो प्रत्युत्तर आपो. ॥४५-४६॥

केन कर्मविपाकेन पितरौ मे तपोधनाः ॥ इमामवस्थां सं-

अ० प्राप्तौ मोक्ष्येते पातकात्कथम् ॥ ४७ ॥ पं०
२८
हे तपरूपी धनवाळाओ ! कया कर्मना विपाकना कारणथी मारां माता-पिता आवी अवस्थाने पाम्यां अने ते पातकथी कया प्रकारे तेओनो छूट-कारो थशे ते कहो. ॥ ४७ ॥

॥ कृष्ण उवाच ॥ तदाकर्ण्य वचस्तस्य सुमतेर्दुःखेतस्य च ॥ ऋषिः सर्वतपा नाम सर्वज्ञः करुणान्वितः ॥ ४८ ॥ सुमतिं प्रत्युवाचेदं तत्पित्रोर्मुक्तये तदा ॥ ऋषिरुवाच ॥ तव माता पुरा विप्र स्वगृहे बालभावतः ॥ ४९ ॥ प्राप्तमृतुं विदित्वा तु संपर्कमकरोद्द्विज॥ तेन कर्मविपाकेन शुनो योनिमुपागता ५०

करुणाना सागर श्री कृष्ण भगवान् बोल्या के-हे राजा ! ते समय दुःखी एवो सुमति तेनां दीन वचनोने श्रवण करीने, सर्वज्ञ, सर्वतपानामना ऋषि २९

करुणायुक्त सुमतिने तेनां माता-पिताने मुक्तिने माटे कहेवा लाग्या. ऋषि कहे छे के-हे विप्र! एक समय तारी माता पोताना घरमां बाळकभावथी प्राप्त थयेला ऋतुधर्मने जाण्या छतां पण स्पर्श कर्यो. ते दुष्कर्मना कारणथी ते कुतरीनी योनिने प्राप्त थई. ॥ ४८-५० ॥

पितापि स्पर्शदोषेण बलीवर्दो बभूव ह ॥ एतयोर्मुक्तिकामार्थं कुरु त्वमृषिपञ्चमीम् ॥ ५१ ॥

अने तारो पिता पण तेना स्पर्श करवाना दोषथी बळदनी योनिने प्राप्त थयो. ए माटे ए बन्नेनी मुक्तिने माटे ऋषिपंचमीनुं व्रत करय. ॥ ५१ ॥

भार्यया सह विप्रेन्द्र ऋषीन्संपूज्य यत्नतः॥आचरस्व व्रतं तत्र सप्तवर्षं द्विजोत्तम ॥ ५२ ॥

हे विप्रेन्द्र! तारी स्त्रीसहित विधिपूर्वक ऋषियोनी पूजा करीने सात व-

र्ष पर्यन्त व्रतनुं आचरण कर ॥ ५२ ॥

अन्ते चोद्यापनं कुर्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ शाकाहारस्तु कर्तव्यो नीवारैः श्यामकैस्तथा ॥ ५३ ॥

त्यार पछी व्रतना अन्तमां द्रव्यनो मोह छोडीने व्रतनुं उद्यापन करजे. अने त्यारे शाक तथा सामा वगेरेनुं भोजन करवुं. ॥ ५३ ॥

कन्दैर्वाथ फलैर्मूलैर्हलकृष्टं न भक्षयेत् ॥ प्राप्य भाद्रपदे मासि शुक्लपक्षस्य पञ्चमीम् ॥ ५४ ॥ तस्यां मध्याह्नसमये नद्यादौ विमले जले ॥ कृत्वापामार्गसमिधा दन्तधावनमादितः ॥५५॥

अथवा कन्द, मूळ अने फळनो आहार करवो, अने हळथी खेडेलां खेतरनां अन्ननो त्याग करवो. भादरवा महिनामां शुक्लपक्षनी पांचमने दिव ,

मध्याह्न समये नदी आदिक निर्मळ जळाशय उपर जइने अघेडाना काष्ठ दातण करवुं. ॥ ५४–५५ ॥

आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि च ॥ ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते ॥ ५६ ॥ संप्रार्थ्यानेन मन्त्रेण कुर्याद्वै दन्तधावनम् ॥ ५७ ॥

'आयुर्बळमिति' ए मंत्रथी प्रार्थना करीने दातण करवुं. ॥ ५६–५७ ॥

मुखदुर्गन्धिनाशाय दन्तानां च विशुद्धये ॥ ष्ठीवनाय च गात्राणां कुर्वेहं दन्तधावनम् ॥ अनेन दन्तान्संशोध्य स्नायान्मृत्स्नानपूर्वकम् ॥ ५८ ॥

मुखनी दुर्गन्धी दूर करवाने माटे तथा दांतोनी शुद्धि अने पोताना अंगोने

ऋ० २७ निर्मळ करवाने माटे हुं दातण करुंछुं, अर्थात् 'मुखेति' ए मंत्रथी दातोनी पं०
शुद्धि कर्या पछी प्रथम माटीथी स्नान करी त्यारपछी जळथी स्नान करवुं. ॥ ५८ ॥

तिलामलककल्केन केशान्संशोध्य यत्नतः परिधाय नवे शुद्धे वाससी च समाहितः ॥ ५९ ॥ पूजयस्व ऋषीन्दिव्यानरुन्धत्या समन्वितान् ॥ ६० ॥

तलअने आंवळाना कल्कथी केशोने यत्नपूर्वक धोईने तथा शुद्ध स्वच्छ वस्त्र धारण करीने, एकाग्र चित्तथी, अरुंधती सहित दिव्य ऋषियोनी पूजा करवी. ॥ ५९-६० ॥

कश्यपोत्रिर्भरद्वाजो विश्वामित्रोथ गौतमः ॥ जमदग्निर्वसि- २७

छश्च साध्वी चैवाप्यरुन्धती ॥ मन्त्रेणानेन सप्तर्षीन्पूजयेत्सु-
समाहितः ॥ ६१ ॥

कश्यप, चैवाप्यरुन्धती ! ए मंत्रथी सारी रीते चित्त स्थिर करीने सप्त-
र्षियोनी पूजा करवी. ॥ ६१ ॥

व्रतेन ऋषिपञ्चम्याः कृतेनैव द्विजोत्तम॥ ऋतुसंपर्कजो दोषः
क्षयं याति न संशयः ॥ ६२ ॥

हे द्विजोत्तम ! आ प्रकारे ऋषिपंचमीनुं व्रत करवाथी रजस्वळाना स्पर्श-
थी उत्पन्न थयेला दोषनो क्षय थई जाय छे. एमां संदेह नथी. ॥६२॥

श्रीकृष्ण उवाच॥ तच्छ्रुत्वा सुमतिर्वाक्यं परथमृषिभाषितम्।
गृहमेत्य व्रतं चक्रे सभार्यःश्रद्धयान्वितः ॥ ६३ ॥

श्री कृष्ण भगवान् कहे छे के—हे राजा! ऋषिनां कहेलां आवां वचनो

सांभळीने ते सुमति पोताने घेर आव्यो अने पोतानी स्त्रीसहित तेणे ते व्रत करयुं. ॥ ६३ ॥

व्रतं तु ऋषिपञ्चम्याः सर्वपापप्रणाशनम् ॥ कृत्वा सर्वं यथोक्तं च मातापित्रोः फलं ददौ ॥ ६४ ॥

सघळां पापोने नाश करवावाळां आ ऋषिपंचमीना व्रतने करीने तेणे पोतानी माता अने पिताने यथोक्त फळ दीधुं. ॥ ६४ ॥

व्रतपुण्यप्रभावेण माता तस्य श्वयोनितः मुक्ता नृपतिशार्दूल विमानवरसंस्थिता ॥ ६५ ॥

हे नृपति शार्दूल ! आ व्रतना पुण्यना प्रभावथी तेनी माता कुतरीनी योनिथी मुक्त थइने विमानमां स्थित थई. ॥ ६५ ॥

दिव्याम्बरधरा भूत्वा गता स्वर्गं च भारत ॥ पिता॰ि स मू॰

पाठ करवाथी तथा सांभळवाथीज सर्वे पापोनो नाश थइ जाय छे. ॥७२॥

इति श्री भविष्योत्तर पुराण विषे ऋषि पंचमी व्रतनी कथा सम्नूर्ण ॥

॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ किमस्योद्यापनं प्रोक्तं व्रतपूर्णफलप्रदम् ॥ सुमतिः केन विधिना चकार वद तत्त्वतः १

अथ उद्यापन विधिः ॥ युधिष्ठिर राजा पुछे छे के—आ व्रतनां सम्पूर्ण फळने देवावाळुं उद्यापन शुं छे ? अने सुमतिए शी रीते कर्युं ? ते आप मने कहो ॥ १ ॥

कृष्ण उवाच ॥ पूर्वस्मिन्दिवसे कुर्यादेकभुक्तं समाहितः ॥ प्रातरुत्थाय सुस्नातस्ततो गुरुगृहं व्रजेत् ॥ २ ॥

श्री कृष्ण भगवान् कहे छे के—हे राजन् ! प्रथम दिवसे एकवार भोजन करवुं, प्रभाते उठीने सारी रीते स्नान करीने गुरुना घेर जवुं. ॥ २ ॥

इह लोके सदैव स्यात्परत्र च परां गतिम् ॥ एतत्ते कथितं राजन्व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ ७१ ॥

ए सर्व सुखोनी प्राप्ति तो आ लोकमां थाय छे अने परलोकमां परमोत्तम गति मळे छे. हे राजन् ! सर्व व्रतोमां उत्तम व्रत आ में तमारी पासे कहुं.७१

सर्वसंपत्प्रदं चैव नारीणां पापनाशनम् ॥ धन्यं यशस्यं स्वर्ग्यं च पुत्रदं च युधिष्ठिर ॥ पठतां शृण्वतां चापि सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ७२ ॥

इति श्री भविष्योत्तरपुराणे ऋषिपञ्चमीव्रतकथा संपूर्णा ॥

हे युधिष्ठिर ! आ व्रत स्त्रीयोने सर्व संपत्ति देवावाळुं अने सर्व पापोनो नाश करवावाळुं छे. तथा धन, यश, स्वर्ग अने पुत्रने देवावाळुं छे. आनो

ऋ.० ते सर्व पाप आ व्रतना प्रभावथी विलायमान थइ जाय छे. हे नृपोत्तम ! पं०

२९ आ व्रत करवाथी जे पुण्य थाय छे ते हुं तमने कहुंछुं ते श्रवण करो. ।६८।

सर्वव्रतेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ॥ सर्वदानेषु दत्तेषु तदेतद्व्रतधारणात् ॥ ६९ ॥

समग्र पुण्य कार्योनुं जे फळ छे, सघळा तीर्थादिकमां स्नान करवानुं जे फळ छे, ते तथा सर्व प्रकारनां दान करवानो जे लाभ छे, ते सर्व आ व्रत करवाथी प्राप्त थाय छे. ॥ ६९ ॥

कुरुते या व्रतं नारी सा भवेत्सुखभागिनी॥ रूपलावण्यसंयुक्ता च पुत्रपौत्रादिसंयुता ॥ ७० ॥

जे स्त्री आ व्रतने करेछे ते नाना प्रकारना सुखोने भोगवे छे. रूप अने २९

लावण्य संयुक्त पुत्र पौत्रादि सम्पन्न थाय छे. ॥ ७० ॥

तो मुक्तः सुमतेः पशुयोनितः ॥ ६६ ॥

हे युधिष्ठिर राजा! ते एवी रीते विमानमां आरुढ थइने दिव्यवस्त्रो धारण करीने स्वर्गमां गइ. अने सुमतिनो पिता पण मृत्यु थया पछी पशु योनिथी मुक्त थइ गयो. ॥ ६६ ॥

स्वर्गं प्राप्तो महाराज व्रतस्यास्य प्रभावतः कायिकं वाचिकं वापि मानसं यच्च दुष्कृतम् ॥ ६७ ॥

अने हे महाराज! आ व्रतना प्रभावथी स्वर्गमां गयो. शरीरथी, वाणीथी अथवा मनथी पण करवामां आवेलुं जे कांइ दुष्कृत अर्थात् पाप होय छे. ॥ ६७ ॥

तत्सर्वं विलयं याति व्रतस्यास्य प्रभावतः॥ तस्य जा- यते पुण्यं तच्छृणुष्व नृपोत्तम ॥ ६८ ॥

प्रार्थयेत्तं ममाचार्यो भवोद्यापनकर्मणि ॥ पूर्वोक्तेनैव विधिना स्नात्वा भक्त्या समन्वितः ॥३॥ शुचौ देशे समालिप्य सर्वतो भद्रमण्डले ॥ अव्रणं सजलं कुम्भं ताम्रं मृन्मयमेववा ॥ ४ ॥

अने गुरु पासे प्रार्थना करवी के—उद्यापन कार्यमां आप मारा आचार्य थाओ. त्यार पछी प्रथम कहेला विधिना अनुसार स्नान करीने भक्तियुक्त थवुं ॥३॥ पवित्र स्थानने सारी रीते लीपीने ते उपर सर्वतो भद्र मन्डळ बनाववुं. ते मंडळना उपर काणां वगरनो अने जळथी भरेलो त्रांबानो के माटीनो घडो राखवो.४

संस्थाप्य वस्त्रसंवीतं यण्ठदेशे सुशोभनम्॥ पञ्चरत्नसमायुक्तं फलगन्धाक्षतैर्युतम् ॥ ५ ॥ सहिरण्यं समच्छाद्य ताम्रेण पटलेन वा ॥ वंशमृन्मयपात्रेण यवपूर्णेन चैव हि ॥ ६ ॥

ते घडो राखीने तेना गळामां सुन्दर वस्त्र विंटाळीने तेने सुशोभित करवो.

अने पंचरत्न, फळ, गन्ध, तथा अक्षत संयुक्त, सुवर्ण सहित करवो. यवथी भरेल तांबाना कोडियांथी ते घडाने ढांकवो, वा यवथी भरेलां माटीना वासणथी ढांकवो. ॥ ५–६ ॥

आच्छादयेत्तु चैलेन लिखेत्पद्मं ततः ॥ सौवर्ण्यः प्रतिमाः कार्या ऋषीणां भावितात्मनाः ॥ ७ ॥

ए प्रमाणे करीने वस्त्रथी आच्छादित ते घडाने करवो. त्यार पछी अष्टदळ कमळ लखीने, शुद्धान्तःकरणवाळा ऋपियोनी सुवर्णनी प्रतिमा बनाववी. ७

पलेन वा तदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः ॥ शक्त्या वा कारयेत्तत्र वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ८ ॥

ते प्रतिमा एक पळनी, अर्द्धा पळनी, वा पा पळनी गेताढा शक्तिना प्रमाणे धननी शठतानो त्याग करीने प्रतिमा बनाववी. ॥ ८ ॥

वित नं पञ्चवर्णं च फलपुष्पसमन्वितः ॥ बन्धीयाद्गुर्भार
श्रीमत्संभारान्संविधाय च ॥ ९ ॥

पांच रंगनो मन्डप करावीने, फळ, फूल, संयुक्त बंधनोथी ते मन्डप बा॰ ब॰ नो॰ ९

मध्याह्ने पूजयेद्भक्त्या ऋषीन् श्रद्धासमान्वितः ॥ १० ॥

मध्याह्न समये श्रद्धायुक्त थइने भक्ति पूर्वक ते रुषियोनुं पूजन करवुं ।१०।

कश्यपोऽत्रिर्भरद्वाजो विश्वामित्रोथ गौतमः ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्च
साध्वी चैवाप्यरुन्धती ॥ मन्त्रेणानेन राजेन्द्र कृत्वा पूजां
समाप्तितः ॥ ११ ॥

कश्यप, अत्रि, भरद्वाज, विश्वामित्र, गौतम, जमदग्नि, वसिष्ठ अने साध्वी अरुन्धती. हे राजेन्द्र ! 'कश्यपेति' ए मंत्रथी स्वस्थचित्तवडे पूजा करवी. ॥११॥

रात्रौ जागरणं कुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ कृतनित्यक्रियः प्रातर्जुहुयात्तिलसर्पिषा ॥ १२ ॥

राते जागरण करवुं, तथा पुराण आदिकनी कथा सांभळवी. प्रभाते नित्य कर्म करीने तल तथा घीनो होम करवो. ॥ १२ ॥

वैदिको वाथ पौराण अधिकारान्मनुःस्मृतः ॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा शतमष्टोत्तरं तु वा ॥ १३ ॥

त्यार पछी वैदिक वा पौराणीक अथवा मन्वादिक स्मृतिना तथा स्मार्त्त मतथी एक हजारने आठ अथवा एकसोने आठ आहूति देवी. ॥ १३ ॥

पुनः पूजां ततः कृत्वा गुरुं संपूजयेद्व्रती ॥ स्वर्णाङ्गुलीयवासोभिः कुण्डलामृतभोजनैः ॥ १४ ॥

पछी पूजन करीने व्रत करवावाळाए पोताना गुरुनुं पूजन करीने सुवर्णनी

मुद्रिका, वस्त्र अने कुन्डळ इत्यादि देवां, अने अमृतना समान भोजन करावबुं. १४

दद्यादेकां सवत्सां च गुरवे गां पयस्विनीम् ॥ पूजयेदृत्विजः सप्त वासोभिर्दक्षिणादिभिः ॥ १५ ॥

एक वाछडां सहित दूधवाळी गाय गुरुने समर्पण करवी, अने सातऋत्विजो होम करावबावाळा ब्राह्मणोनी पण वस्त्र अने दक्षिणादिथी पूजा करवी १५

कलशानुपवीतानि दद्यात्तेभ्यः सुभक्तितः ॥ आचार्यं च सपत्नीकं प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ १६ ॥

भक्ति पूर्वक कळश अने उपावित—जनोई आचार्यने देईने पोतानी स्त्रीसहित नमस्कार करीने क्षमा माटे प्रार्थना करवी. ॥ १६ ॥

भोजयेद्ब्राह्मणान् भक्त्या दीनानाथान्प्रतर्प्य च॥ लब्ध्वानुज्ञां-

ऋ० ३३ तु भुञ्जीत इष्टैर्बन्धुजनैः सह ॥ १७ ॥ पं०

भक्ति पूर्वक ब्राह्मणांने भोजन कराववुं. दीन अने अनाथ मनुष्योने तृप्त करवां अने त्यार पछी गुरु--आदिनी आज्ञा लइने पोताना इष्ट बंधुओ सहित भोजन करवुं. ॥ १७ ॥

उद्यापनविधिः प्रोक्तः सर्वत्रायं फलार्थिनाम् ॥ एवं या कुरुते भूप उद्यापनविधिं परम् ॥ १८ ॥

व्रतोना फळने इच्छवावाळाओने माटे सर्वत्र उद्यापननो आ विधि में तमने कह्यो. हे भूपति ! आ उद्यापननो श्रेष्ठ विधि तेने जे कोइ स्त्री आ प्रकारे करे छे. ॥ १८ ॥

सर्वपापविनिर्मुक्ता स्वर्गे लोके महीयते ॥ इह लोके चिरं ३३

...लं भर्त्रा सह शुचिस्मिता ॥ १९ ॥ पुत्रपौत्रैः परिवृता भु-
...। भोगान्मनोहरान् ॥ निष्पापा सुभगा नित्यं लभते
चाक्षयां गतिम् ॥ २० ॥

ते सघळा पापोथी मुक्त थइने, स्वर्ग लोकने पामे छे, अने आ लोकमां घणा दिवस पर्यन्त पोताना पति सहित पवित्र आचरणवाळी थईने तथा पुत्र-पौत्रादिकूथी परिवृत थइने नाना प्रकारना भोगोने भोगव्या करशे, तथा निष्पाप अने सौभाग्यवती थइने अक्षय गतिने पामशे. ॥ १९-२० ॥

॥ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे ऋषिपञ्चमीव्रतोद्यापनविधिः समाप्तः ॥

इति श्री भविष्योत्तर पुराणे ऋषिपञ्चमी व्रतोद्यापन विधि, भारद्वाज गोत्रोद्भव व्यासावटंक कल्याणजी शर्म्मणा कृत गुर्जर भाषायां संपूर्णम्.

इति ऋषिपंचमी व्रत
कथा समाप्त.